

Данијела Д. Костадиновић¹
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за српску и компаративну књижевност

Оригинални научни рад
УДК 821.163.41.09-31 Џунић С.
82.09:2-264
Примљено 1. 2. 2016.

МИТСКИ МОДЕЛ ВРЕМЕНСКЕ И ПРОСТОРНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ У РОМАНУ *ВЕТРОВИ СТАРЕ ПЛАНИНЕ* СЛОБОДАНА ЏУНИЋА²

Рад је усмерен ка испитивању митског модела обликовања простора и времена, двоструких светова и митова о Постању у роману *Ветрови Старе планине* (1998) Слободана Џунића, којим се овај аутор, обједињавањем историјске стварности и архетипских и митских слојева, приближио поезици магичног реализма. При том су нам као основно полазиште у типолошком одређивању просторно-временских категорија послужиле студије *Мистична рођења*, *Слике и симболи: огледи о магијско-религијској симболици* и *Свето и профано* Мирче Елијадеа будући да је својеврсна чежња за првобитним идиличним, рајским стањем заједничка и писцу и теоретичару. Наиме, спајајући колективно несвесно и паганске и митске слике са хришћанским симболизмом, спајајући историју и религију, Слободан Џунић у роману *Ветрови Старе планине* управо обнавља митове о иницијацији, о центру света, о космичкој оси и о космичком дрвету, али и акватичке симболе и симболизам 'граничних ситуација', симболизам 'Средишта', на којима, у суштини, почивају и промишљања Мирче Елијадеа о функционисању митске мисли и суштинској важности мита у животу традиционалних друштава.

Кључне речи: мит, axis mundi, imago mundi, космогонија, хијерофанија

У савременим дефиницијама о миту готово редовно се истиче да је мит 'традиционална прича'. Али, да би прича уопште могла да постане традиција, требало би да је одређена друштвена група прихвати и пренеси као део свог културног наслеђа. Из тог разлога, готово све теорије мита

¹ danijela.kostadinovic@filfak.ni.ac.rs

² Рад је под насловом „Мит у роману *Ветрови Старе планине* Слободана Џунића“ био изложен на међународном научном скупу „Дијалекти српскога језика: истраживања, настава, књижевност“, који је одржан 11. и 12. априла 2014. године у Лесковцу.

указују на његов друштвени значај и функцију. Целовит преглед водећих школа и праваца у тумачењу мита и митологије у временском распону од почетка XIX до краја XX века, од компаративистичког приступа викторијанске епохе, преко психоаналитичког прилаза и теорије ритуала, па до структурализма, постструктурализма, постмодернизма и идеолошких анализа мита које су обележиле другу половину XX века, пружа студија под насловом *Теорије митологије* Ерика Чапа, професора класичних наука на Универзитету у Торонту. Чапо сматра да би можда најпримереније било дефинисати мит као „приповест која се сматра друштвено важном. Она се исказује на начин који омогућава читавом колективу да осети ту важност“ (ЧАПО 2008: 20). Пишући о миту као о традиционалној причи, Ерик Чапо, у суштини, износи гледиште да исправни приступ овој проблематици представља прихватање приче, а не и њен настанак.

По дефиницији, мит је, дакле, традиционална, света прича, предање у које се верује, али у исто време и морални кодекс, политичко-правна повеља, историја и „израз културе у којој посебне форме друштвене свести, као што су религија, право, морал, наука и уметност, још нису диференциране“ (ТАРТАЉА 1992: 473). Та својства мита могу се уочити и у прози Слободана Џунића, која не само да своје утемељење проналази у митском систему југоисточне Србије имајући снажно упориште у хтонској и соларној митологији него и сама добија сва обележја мита. При том треба имати у виду, како наглашава Ивко Јовановић, да Слободан Џунић „митске заснове приповедних структура није преузимао као канонизоване конструкције, као 'свете приче' које се само у окамењеном облику и значењу могу уградити у уметничко дело.“ (ЈОВАНОВИЋ 1995: 16).

Митски модел Слободана Џунића, дакле, не представља обичну реплику старијег митског супстрата или религиозних представа ранохришћанске мистике, већ пружа један квалитетно другачији приступ свеукупним сагледавањем људске егзистенције и у историјском времену, што му је омогућило и уметничко преобликовање преузетих митских садржаја. Он је у роману *Ветрови Старе планине*, али и у својим претходним прозним остварењима (*Пагани*, *Медовина*, *Оброк*, *Василијана*, „Испод мртвачког моста“), у којима се тематско-мотивски везивао за родну Темску, пиротски крај, Миџор и Стару планину, настојао да многострукост људске природе открије у наслагама и митског и историјског времена:

Историјско и митско се наметнуло већ у тренутку када се указала потреба да зачепкам по историјским, социјалним, социолошким, етичким, етнолошким и другим компонентама нашега бића, што смо били, какви смо били и што смо онакви какви јесмо, и онде где смо. (ЏУНИЋ 1988: 109).

Доводећи у саоднос историјско и митско, Џунић романом *Ветрови Старе планине* успоставља чвршћу везу са магичнореалистичним приповедачким модусом, чију основу чини прекорачивање граница, коегзистенција вишеструких светова, дестабилизација нормативних опозиција (в. ЗАМОРА, ФАРИС 1995), како би се остварила дубља и истинитија реалност од оне која се може илустровати конвенционалним реалистичким техникама. Магични реализам се, дакле, с једне стране, базира на подражавању стварности служећи се реалистичким наративним техникама, а, с друге стране, чини искорак у свет натприродног, немогућег, непојамног, необјашњивог. У првом случају, магични реализам кореспондира са историјском, фактографском и документарном грађом, а у другом са митским, фолклорним или религијским предлошцима, при чему се разбијање реалистичког оквира спроводи деформацијом или трансформацијом просторно-временских категорија. У зависности од тога колика се легитимност приписује историјском, објективном, односно митском, имагинарном времену, од њихове међусобне интеракције и комуникације, могуће је успоставити разлику између модалних ограничења времена и простора у магичнореалистичним текстовима, чијим ћемо се испитивањем у даљем раду и бавити.

Оквир романа *Ветрови Старе планине* Слободана Џунића представља прича о одласку девојке Маруше Бачеве из родног села Брдишта након смртног греха чедоморства и 'скотоводства' и њеном доласку у село Цветниче које живи по сопственим законима. Оквирна прича дисперзивно се у 78 поглавља романа распршује на низ других прича, 'бабини деветина', 'репова' и 'орепина', које се одвијају у двострукој приповедној равни: реалистичној и фолклорно-митолошкој. Ове две равни међусобно су обједињене препознатљивом амбивалентном митско-симболичком представом сунца. Сунце је у роману приказано као извор живота, „не знаш да ли се лепше смеје оно или живот“ (ЏУНИЋ 2004: 198), испољавање светог, односно, хијерофанија. Самим начином постојања и осветљавања света оно се открива старопланинском јунаку као симбол вечности. Међутим, сунце је и „нешто много више но извориште живота“ (2004: 20). Свакодневним рађањем и заласком посредује између горњег и доњег света, одакле производи и његова „двојака функција смртоносног психопомпа и иницијатичког хијерофанта“ (ГЕРБРАН, ШЕВАЛИЈЕ 2004: 898). Та двојака и опозитна функција сунца условила је и биполарну, двоструку структуру романа *Ветрови Старе планине* и поделу на свет светлости и свет таме, односно на свет „на сунчевој страни“, где још увек владају закони стварног, и на свет „иза сунчеве стране“, свет мртвих, загонетни тамни вилајет, где све може, али и не мора постојати.

Свет „на сунчевој страни“ јесте време које је подељено на раздобља, на природне циклусе у којима, како Џунић пише, зимски корак уступа

место пролећном, пролећни уступа место летњем, овај јесењем, и тако у бескрај, у бесконачност. Оно што претходи сунцу, свет „иза сунчеве стране“, иако пре свега свет у којем обитавају мртви, има вредносни квалитет безвремености („...и мртав живи и даље од бескраја, преко своје душе, тамо где је она у телу, своме дому, ижи, ћупенцету, чаури, као за свилену бубу...“ (ЦУНИЋ 2004: 513)), и у космолошкој равни означава свет који претходи Стварању. У тачки спајања ова два гранична света – света „на сунчевој страни“ и света „иза сунчеве стране“, остварена је ’вечна садашњост’ (*nunc stans*), која престаје да буде „део времена, трајања; она је квалитативно различита од наше световне „садашњости“, од непостојања садашњости која се једва пробија између два не-ентитета – прошлости и будућности – и која ће се зауставити нашом смрћу“ (ЕЛИЈАДЕ 1999: 94).

С обзиром на то да је свет „иза сунчеве стране“ физички недоступан, самим тим и непознат и несхватљив човеку „на сунчевој страни“, чије је трајање у времену ограничено циклусима рађања, живота и смрти, који се одвијају у профаној сфери, он непрестано тежи сазнању и поимању тог заумног, тамног вилајета, прапочетка и праисходишта из кога је све настало, спознању тог „почела живота, Сунца, Месеца, звезда“ (ЦУНИЋ 2004: 17) и откривању тајних извора из којих извиру сви остали извори још пре но што су постали извори, стена „на којој леже све стене и људски и други слојеви, земљани и глиненни, од непамтивека, кап која кад се помери у земљи буди из сна земљотрес чак на другоме крају света“ (2004: 17). Та безвременост на оној страни иза које сунце залази за примитивног, архајског човека старопланинских предела је неухватљиви закон, нешто што он не може ни докучити, ни открити због чега ће стално разгртати густу маглу прошлости не би ли иоле назрео њену суштину.

Историја Џунићеве прозе, у целини гледано, баш као и историја митолошког света, свој корен има у митовима о Постању и одређена је двоструким својствима времена: *профаним трајањем* и *светим временом*, која се међусобно разликују по томе што се профано време односи на „свакодневно временско трајање у коме се уписују чиновни лишени религиозних садржаја“ (ЕЛИЈАДЕ 2003: 110), а свето време је „по самој својој природи повратно, јер је то првобитно митско Време које је учињено присутним“ (2003: 110). Јунаци романа *Ветрови Старе планине*, на тај начин, живе у двоструком времену: профаном, историјском, линеарном и светом, митском, цикличном времену вечне садашњости.

У складу са профанизацијом и митизацијом времена, у роману се могу издвојити три различита временска модалитета:

- 1) *Време*, у смислу неодређене темпоралности;
- 2) *Невреме*, у смислу одређене и ограничене темпоралности;
- 3) *Безвреме*, у смислу укидања темпоралности.

Ова три основна временска модалитета разлажу се у односу на митску, религиозну, историјску, социолошку, територијалну, етничку или културолошку компоненту на низ подваријанти. Тако имамо чумино време, византијско плаво време, православно, католичко, мухамеданско, будинско, тибетанско време, црно време, посебно црно турско време дуго пет векова, фараонско, јеврејско, монголско, татарско, черкеско, швапско, франачко, тунгуско, време Маја, Астека, Инка, источно, западно, европско и азијско време, краљевско, просјачко, господско, рајетинско време. Посебне врсте подваријанти јесу празно време које се попуњава причом и време које се бележи на „хартији која трпи све и уништава и своја раније написана дела“. Ово последње, време забележено на хартији, у роману *Ветрови Старе планине* спушта се до првих почетака словенске писмености, до прасловенских записа у кори буковог дрвета, одакле креће преко ћириличних црквених докумената ка новијој прози, при чему Џунић, поступком цитатности у завршном делу романа, уноси елементе и из својих претходних прозних остварења (на пример, легенду о Орловом камењу, или о мртвачком мосту из приповетке „Испод мртвачког моста“, причом о крстоликом споменику успостављају се релације са романом *Оброк*). Готово све наведене подваријанте указују на периодично уништење и периодично стварање, на нестварност, привидност и ефемерност историјског времена, цивилизација, појединачних егзистенција, писаних записа, па и самог света. Трајање у времену и простору „на сунчевој страни“ само је илузија једнака књижевној фикцији.

Историјско, објективно време је у роману *Ветрови Старе планине* готово прецизно одређено и одвија се у интервалу од прве половине XIX до краја XX века. Роман обилује историјским подацима, годинама, датумима, аутентичним историјским личностима. И летимичан поглед на Џунићеву прозу показује реалистичан метод и блискост са жанром историјског романа, али је поглед јунака на мање ритмове времена, односно на историјско време, *Невreme*, релевантан за утврђивање митског времена. Јунаци одбијају да живе у ономе што би се, како наводи Мирча Елијаде, модерним језиком могло назвати „историјском садашњошћу“. Они настоје да „досегну свето Време, које у извесном смислу може да буде слично ’Вечности’“ (2003: 111), времену приступају као периодичном смењивању и управљају се према сунцу, звездама, животињама и биљкама, успостављајући на тај начин равнотежу са природним поретком.

Оно што нас, пре свега, интересује у овом роману јесте управо приступ јунака времену и њихово схватање времена. Они би се најбоље могли илустровати епизодом о доласку Сајдије у Цветнице и његовом покушају профанизације времена помоћу техничке направе – сата:

И Сајција рече тврдо: да је и овдашњим људима сигурно већ и преко главе што су хиљаде година провели као у мраку и онако мерили време, и да је, зато, крајње време да промене и себе и своје потребе и судбине, као што се мењају и време и царства, владари, династије... (ЦУНИЋ 2004: 130–131).

Самим приповедањем се, пак, преко реплике старца Павола, времену даје метафизички, етички и друштвени карактер. Старопланинском човеку историјско време и постојање у историјском времену, метафорички представљеним сатом, изгледа илузорно због што је „са становишта Великог Времена, свака егзистенција непостојана, пролазна и привидна“ (ЕЛИЈАДЕ 2003: 76–77). Стога он сатове препушта чорбацијама, буерима, господи, чиновницима да се „њима ките и да у њих погледавају када треба да се међусобно зајебавају и почну да зајебавају сиротињу“ (ЦУНИЋ 2004: 128), а он ће се управљати по вечном, природном космичком поретку које представља „прави извор свих бића“ од почетка стварања. Архајски старопланински човек време одређује, као што смо истакли, према звездама, месецу и сунцу, које се испољава у свим предметима, живим и неживим бићима на земљи, зато му ни будилници нису потребни, ни сатови да му куцају, јер у његовим грудима пулсира космички ритам. Он живи у вечном митском *сада* у ономе што је *одувек и као заувек*:

(...) откако знају за себе и за свет, и залудно и незалудно време мере како су им га преци пре Христа мерили: по Сунцу, звездама и Месецу, и њиховим и другим сенкама по пољу, долини и брдима: када је јутро а када подне, ићиндија и вече: и какво ће бити време по разним небеским и другим знацима... (2004: 128).

Иронијски отклон и довођење схватања о могућности контроле времена и укидања светог времена на ниво апсурда, приповедач успоставља увођењем симултане перспективе. Једна је перспектива Цветничана, којима поседовање сатова ствара осећај да су богови, јер им сатови пружају илузију моћи над временом, па зато сновијају о успостављању Златног доба у Цветничу, а друга је перспектива космоса, којом се распршује било каква илузија о човековој моћи да управља временом и природом:

Уместо тога, и звезде, и Месец, у ведрим ноћима, са неба помодрела од мрза, гледали су у чудо на Зевњи, у неко пијано и лудо време: неки сатови, учини се, полудеше... (2004: 154).

Временска неодређеност алудира на то да јунаци живе у једном митском, трансцендентном, али и инверзном временском моделу, вођени онтолошком чежњом за повратком у првобитни, идилични, рајски тренутак из кога је све почело. Инверзни временски модел имплицирао је и сажимање временских планова, на шта је указао и Радивоје Микић³,

³ Радивоје Микић је указао на то да је за однос Слободана Џунића према времену

наизменично смењивање прошлости и будућности, обједињавање прошлости и будућности у вечној садашњости („Сећа се будућности која је прошлост: да му је некада давно, у почетку његове слепачке ноћи...“ (2004: 88)), успоравања (сегменти приче о породици Маруше Бачеве у селу Брдишту), аналептичка понављања (прича о блејању неког чудног овна или понављање сна главне јунакиње Маруше Бачеве, било у виду стварног сна или само сећања на сан, у којем јој душа вечно мирише на ђул, цео свет је као китку носи и она као китку носи цео свет), којима нас приповедач стално враћа на примордијални чин.

Инверзни модел основа је и организације просторног света у роману *Ветрови Старе планине* Слободана Џунића. Просторна одредница тематизована је већ самим насловом и читаоцу јасно сугерише реалан географски простор у којем ће се одвијати радња. Просторна перспектива је, попут временске, дакле, реалистички утемељена на шта је експлицитно указао и Радивоје Микић бавећи се типолошким одређењем простора и времена у романима *Оброк*, *Василијана* и *Медовина* Слободана Џунића:

Кад, пак баци поглед на саму причу, читалац јасно види да се сусреће са, у основи реалистичком књижевном техником моделованом сликом простора, али је јунакова перцепција тај простор онеобичила тако да јунак, грубо речено, све ствари и појаве види у једном изокренутом, инверзном облику. (МИКИЋ 1995: 59).

Да бисмо утврдили природу просторне организације у роману *Ветрови Старе планине*, основно полазиште чиниће приступ јунака простору и начин на који они виде, доживљавају и дефинишу свет у којем се крећу.

Џунић свог јунака осмишљава као примитивног, архајског, религиозног човека, било у смислу паганских, било у смислу библијских религиозних предоцби, који простор додатно семантизује и митизује дајући му етимолошко значење хијерофаније. Простор под Старом планином, који се пред њим протеже, у том контексту, не значи ништа друго до испољавање светог и то како у предметима и живим бићима, камењу, стенама, дрвећу или животињама, тако и у конкретной инкарнацији божанства у лику једног од јунака романа, Телавог Исуса. У том смислу, простор је у фикцији Слободана Џунића редовно манифестација Творца и резултат неке више реалности без обзира на то да ли је реч о свету „иза сунчеве стране“, који је већ самом својом природом непознат, тајанствен и недокучив, или је реч о свету „на сунчевој страни“, где „ма који предмет постаје *нешто друго*, не престав да буде *оно што јесте*, јер он наставља да учествује у космичкој средини која га окружује“ (ЕЛИЈАДЕ 2003: 69).

„карактеристично то „што се много дана саби у један“, што, другим речима, долази до неке врсте сажимања временских планова.“ (в. МИКИЋ 1996: 328)

Јунацима се на тај начин непосредна стварност, оличена у Орловом камењу, мосту, букви, селу Цветничу, приказује као натприродна појавност у чији су се настанак уплеле неке више, космичке силе. Стварање опозиција између стварног и натприродног, реалног и иреалног, водило је ка успостављању два различита модалитета простора битна за егзистенцију јунака – *светог* и *профаног*. „Док се свето“, истиче Мирча Елијаде, „испољава кроз ма коју хијерофанију, не настаје само прекид у хомогености простора, већ и откровење апсолутне реалности која се супротставља нестварности безмерног околног простора. Манифестација светог онтолошки заснива Свет. У бескрајном и хомогеном простору, без икакве ознаке, где је немогућа било каква *оријентација*, хијерофанија открива апсолутну 'тачку ослонца', 'Центар'.“ (2003: 76)

Центар, Средиште, *axis mundi* у роману је означен Старом планином. Стара планина тако добија атрибут светог места, јер омогућава спајање неба и земље, а самим тим и међудејство небеског и земаљског простора. Будући да се својим врховима у симболичкој равни приближава небесима, она за примитивног, архајског, религиозног старопланинског човека, одређеног народним обичајима, веровањима, магијским и обредним ритуалима, има функцију означитеља највише тачке света. Сходно томе, предео који се пружа испод и око Старе планине јесте „наш“ простор. Као такав, он представља пројекцију Космоса у свом његовом савршенству. Подела „нашег“ савршено уређеног простора на низ нивоа и поднивоа (Цветниче, Селачки дол, Брдиште, Височица, Торлак, Шоплук) није ништа друго до *imago mundi*, понављање слике Центра, да се послужимо одређењем Мирче Елијаде, што је једна од круцијалних особености традиционалних друштава какво је и старопланинско, „другим речима, човек традиционалних друштава могао је да живи само у простору који је „отворен“ на висинама, где је био обезбеђен прекид нивоа и где је ритуално била омогућена веза са *другим* 'трансцедентним' светом“ (2003: 92).

Пре но што су Словени подигли своје прве насеобине у подручју под Старом планином, за њих је тај простор функционисао као нехомогени модалитет Хаоса. Копањем земуница, које покривају бусенима траве, лишћем и грањем онако како су то чинили у прапостојбини, они нехомогени простор претварају у животно станиште. Ово претварање није ништа друго до космогонија, трансформација Хаоса у Космос, понављање дела Творца, „прастарог чуда“ Стварања. Кресање камена о кремен и вађење ватре из камена упућује на почетак нове цивилизације на простору коме су дали нови облик крчењем шума и упоредо с тим успоставили одређене друштвене норме и правила. Долази до мешања са староседоцима, кумљења и братимљења, женидби и удаја, рађају се

деца, ничу и нове „неокречене куће и кућерци од ћерпича, са крововима и од ражене сламе и плоче [...] уместо пенцера дрвени капаци, па артија пенцерлија, онда и џамови, од стакла: са лежаја од голе земље прелазе на лежајеве од сламе и рогоже, са њих ту и тамо на дрвене одрове: покућство од земље и печене и непечене глине, дрвенарија: панице, ложнице, заструзи, кудеље, вретена, чекрци, разбоји, буклије, врчеви, стовне, дудуци за свирку, да кроз њих оглашавају радост и муку“ (ЏУНИЋ 2004: 20). Јунаци старопланинског краја ступају потом и у међусобне односе са градским становништвом, излазе из „свог“ простора, жене им постају све лепше, белје и накићеније. Доказ да је нова територија заиста постала њихова, да су сакрализовали предео под Старом планином, јесу и прва гробља и гробови са побијеним крстовима од пешчара и урезаним именом покојника „да се зна који је чији и ко му га је подигао, чија је у камену душа“ (2004: 20).

Тај нови простор добија повлашћен статус „светог места“ и новог Универзума, при чему се „у самој структури станишта открива космички симболизам“ (ЕЛИЈАДЕ 2003: 99). Он постаје „свој“, „наш“ простор и све што је ван тог простора одређује се као „туђе“, „страно“, „њихово“. Између „нашег“ космички уређеног простора и „туђег“ хаотично неуређеног простора повучена је демаркациона линија иако јунаке тај други, „туђи“ свет на чудан начин привлачи и они чудно привлаче њега.

„Наш“ свет, свет старопланинског, архајског човека, испуњен је обичајима, веровањима да постоји чума, мерењем времена на основу знакова природе, веровањем да постоје силе „немерљиве“, старопланински човек је у исто време и жесток, строг, неумољив, неверник, незнабожац и тих, скроман, у себе увучен и богобојажљив. Сви јунаци који долазе из другог, „туђег“ света (Сајџија, Рудар из Кикиревца, Џора Вајар и Човек који нема име), а посебно они који долазе из градске средине, у овој прози имају негативно одређење („Ма из град, никакво добро нам никад неје ни дошло...“ (ЏУНИЋ 2004: 177)).

У односу на опозицију „свој – туђ“, „наш – њихов“ простор јављају се и различити имагинарни простори: *Главоломија, Вратоломија, Пизда Материна, Влковија, Тамо, Однегде, Онамо, Нигде, Другде, Оданде, Одавде, Негде*.

Свакако да епистемичка ограничења јунака, тријадни односи међу јунацима (Маруша – Мирча Бачев – старац Павол; Маруша – Димитраћи – Мида; Маруша – Мида – Часна Курва Прангија), тријада пада, пробе и неприлика у које долазе јунаци, као и цикличност, непрестано враћање на почетак, на праисходиште, на првобитни тренутак и понављање сижејног тока, недвосмислено упућују на то да се приповедачки поступак Слободана Џунића у роману *Ветрови Старе планине* налази

на самом изворишту митске наративности. Он се креће од митологизације до христијанизације и апокалиптичких најава 'последњих времена' и Страшног суда. Али, Џунићеве амбиције у овом роману иду и ка томе да он буде и својеврсна *повесница*, што значи да акценат у њему није стављен само на разоткривању онтолошких почетака људског живота и живота и света уопште, већ пре свега на драматичном испољавању појединачних судбина у чији су се живот уплитала натприродна, алетички обдарена бића као отеловљења виших и немерљивих сила, или, пак, историјски догађаји, буне, устанци, ратови. Епистемичка потрага јунака за открићем 'светске тајне', тајне живота и тајне смрти, „ко нас је Бог или неко други саздао, испредео, Неко, Неки, Неке, Нико, Природа, случајно, са сврхом или без сврхе, шта ћемо овде на Зевњи овакви какви јесмо и нисмо, а не може изгледа да смо другачији“ (2004: 324), тајне човека, не само у смислу постанка, већ и у духовном смислу, потрага за тајном стварања света, али и оном која се крије иза небеса, водила је у роману ка стварању имагинарних и епистемички ограничених простора *Мислилишта*, у којем јунаци до спознаје долазе трагом својих мисаоних опсервација, *Замислилишта*, којем припадају индивидуалне бриге и страхови јунака, и *Измислилишта*, којем припадају обмане, илузије, заблуде, машта, неистинити искази, лажи и оговарања.

Биполарна организација просторног света у роману *Ветрови Старе планине* Слободана Џунића, подела на свет „на сунчевој страни“ и свет „иза сунчеве стране“, организовање простора око осе „горе – доле“ (главна јунакиња Маруша Бачева заспала је на планини, при чему просторна позиција „горе“ симболизује уздигнуће у духовном смислу, а сам простор планине функционише у виду степеништа према небу), прелазак из овоземаљског у непознат космички предео (Маруша и Мирча нестају у пролазу, који би у симболичкој равни могао представљати „отвор“ ка небу), омогућили су саздавање удвојене стварности, у којој ветрови реактуелизују изгубљено митско доба старопланинског краја, прерастајући у синонине митске приче о двојном сукобу између добра и зла, између таме и светлости, живота и смрти и разносећи митске садржаје од столећа до столећа, обележених привидном људском историјом датом у виду смене различитих војски, ратова, буна, владара, и детерминисаних, за разлику од трајне, вечне и непроменљиве митске истине, пролазношћу. Отуда Џунић миту, због сазнајних вредности које носи у себи, приписује тако велики друштвени значај и улогу коју има у оквиру одређене друштвене заједнице.

Цитирана литература

- ГЕРБРАН, ШЕВАЛИЈЕ 2004: Gerbran, Alen, Ševalije, Žan. *Rečnik simbola. Preveli i adaptirali Pavle Sekeruš, Kristina Koprivšek i Isidora Gordić.* Novi Sad: Stylos.
- ЕЛИЈАДЕ 1994: Елијаде, Мирча. *Мистична рођења.* Превела Борислава Крушка. Панчево: Заједница књижевника.
- ЕЛИЈАДЕ 1999: Елијаде, Мирча. *Слике и симболи, огледи о магијско-религијској симболици.* Превоо Душан Јанић. Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића Сремски Карловци.
- ЕЛИЈАДЕ 2003: Елијаде, Мирча. *Свето и профано.* Превоо Зоран Стојановић. Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића Сремски Карловци,.
- ЗАМОРА, ФАРИС 1995: Zamora, Lois Parkinson, Faris, Wendi, B. „Introduction: Daiquiri Birds and Flaubertian Parrot(ie)s“. *Magical realism: theory, history, community.* Edited Lois Parkinson Zamora and Wendi B. Faris. London: Duke University Press,.
- ЈОВАНОВИЋ 1995: Јовановић, Ивко. „Од реалистичког до митолошког у приповеткама Слободана Џунића“. *Пиротски зборник.*, 28–21, 9–29.
- МИКИЋ 1995: Микић, Радивоје. „Облици приповедања у романима Слободана Џунића (Поглед на романе *Медовина*, *Оброк* и *Василијана*)“. *Пиротски зборник*, 28–21, 59–70.
- МИКИЋ 1996: Микић, Радивоје. „Слика света у приповеткама Слободана Џунића“. Поговор. Слободан Џунић, *Испод мртвачког моста.* Ниш: Просвета, 323–348.
- ТАРТАЉА 1992: Tartalja, Ivo, „Mit“. *Rečnik književnih termina.* Uredio Dragiša Živković. Beograd: Nolit, 473.
- ЧАПО 2008: Ѓаро, Ерик. *Теорије митологије* . Prevela Danijela Stefanović. Beograd: Clio.
- ЏУНИЋ 1988: Џунић, Слободан. „Доследан давном“. Разговор водио Благоје Глозић. *Градина*, 2, 108–116.

Извори

- ЏУНИЋ 2004: Џунић, Слободан. *Ветрови Старе планине.* Ниш: Просвета.

Danijela D. Kostadinović

THE MYTHIC MODEL OF SPATIAL AND TEMPORAL
ORGANIZATION IN SLOBODAN DŽUNIĆ'S NOVEL
THE WINDS OF OLD MOUNTAIN

This paper is directed toward the investigation of intermediary worlds, the inverted time and space model, the myths of creation in Slobodan Džunić's novel *The Winds of Old Mountain*. The main character status of this novel belongs to Old Mountain and its mythical depths from which the wind extracts and spreads around mythical contents from one century to another, marked by ostensible human history given in the form of change of different militaries, wars, uprisings, rulers, and determined, in contrast to the permanent, eternal, and unchangeable mythical truth, against transitoriness.

Key words: myth, axis mundi, imago mundi, cosmogony